



UDK 821.163.6-32=112.2:81'25
Karin Almasy
Gradec

SUBVERZIJA ALI ASIMILACIJA?
ANALIZA PREVODOV ANTOLOGIJE »SLOWENISCHE NOVELLEN« (1940)
IN NJENEGA SOCIOKULTURNEGA OZADJA

Razprava se ukvarja z antologijo »Slowenische Novellen«, zbirko šestih novel znanih slovenskih avtorjev v nemškem prevodu. Zelo zanimiva je pri tem politična, kulturna in jezikovna situacija, saj je antologija izšla leta 1940 pri nacionalsocialistični založbi *Adolf Luser Verlag* na Dunaju. Glavna vprašanja so, zakaj so te novele založili, kako so bile prevedene in od koga ter v katerih okoliščinah. Ali so se nacisti hoteli polastiti teh slovenskih pisateljev in jih predstaviti v smislu nacionalsocialistične ideologije à la *Blut & Boden*? Ali je šlo, ravno nasprotno, za subverzivno dejanje prevajalca, da bi nacistom podtaknil »neprimerne slovenske avtorje«? Članek osvetljuje način in namen prevoda ter vlogo prevajalca pri tem.

The article is discussing the anthology »Slowenische Novellen«, a collection of six novels written by famous slovene authors in a german translation. Of special interest is the political, cultural and linguistic background: the anthology was published in 1940 by the publishing house *Adolf Luser Verlag* in Vienna, which had strong connections to National Socialism and its ideology. The main questions to answer are: Why were these novels published and how were they translated, by whom and under which circumstances? Was it an attempt to absorb these Slovene authors and present them in accordance with national socialist ideology? Or was it contrarily an attempt by the translator to palm these «dubious» authors off on a National socialist publisher? The emphasis is on how and for which purpose the translation was made and the role of the translator.

Gljučne besede: analiza prevodov, antologija novel, *Lingua Tertii Imperii*, založba *Adolf Luser*, Stanislaus Hafner, politika/ideologija in prevajanje

Key words: translation analysis, anthology of novels, *Lingua Tertii Imperii*, the publishing house *Adolf Luser*, Stanislaus Hafner, politics/ideology and translation

1 Uvod

Antologija »Slowenische Novellen« je izšla v zelo razgibanem času, v zelo posebnem zgodovinskem in političnem kontekstu. Že tako ali tako je število prevodov iz nemščine v slovenščino večje kot v obratno smer, a prevod v nemščino v dobi tretjega rajha je nekaj posebnega in vreden natančnega raziskovanja.

Antologija je sestavljena iz šestih novel oz. kratkih zgodb pomembnih slovenskih avtorjev v nemškem prevodu: »Desetica« Ivana Cankarja (»Das Sechserl«), »Na petelina« Frana Saleškega Finžgarja (»Die Jagd auf den Auerhahn«), »Bajtar Mihale« Franceta Bevka (»Der Keuschler Mihale«), »Starca Matije pravica« Franca Ksaverja Meška (»Das Recht des alten Matthias«), »Bohinjski pastoral« Juša Kozaka (»Woheiner Pastorale«) ter »Boj na požiralniku« Prežihovega Voranca (»Der Kampf um den Sumpffacker«). Za poznavalca slovenske književnosti je takoj razvidno, se avtorji

biografsko močno razlikujejo med seboj, vendar je vsak doživel politične preobrate in razburjene čase na lastni koži. V Finžgarjevem in Meškovem delu opazimo močan vpliv katolicizma, medtem ko so Kozak, Bevk in predvsem Voranc bili politično liberalno, levičarsko oz. komunistično usmerjeni. Zanimivo vprašanje je, zakaj je nacistična založba prevedla leta 1940 npr. Vorančevo delo, torej delo pomembnega funkcionarja KP-ja, v nemški jezik.

Kljub raznolikosti avtorjev je rdeča nit v antologiji vsebina izbranih novel. Čeprav so avtorji tako različni, so si novele vsebinsko dokaj podobne: teme so ljubezen do narave in domovine ter trpljenje in težko življenje preprostega človeka oz. revnega kmeta.

Ne pozabimo, da je leta 1940 druga svetovna vojna pustošila v mnogih delih Evrope. Za slovenske pokrajine, ki jih je nemški vermaht okupiral, so nacisti imeli zelo konkretne in krute načrte ponemčenja in izseljenja ali deportacije rasno manjvrednih Slovanov. Treba je tudi še omeniti, da so založbe večinoma prekinile izdajanje literarnih časopisev.

2 O založbi, izdajatelju in prevajalcu

Še pred »anšlusom« je avstrijski knjižni trg na različnih ravneh bil zelo odvisen od nemškega: že v časih avstroogrške monarhije so avstrijski založniki publicirali v Nemčiji. Na začetku je ustanovitev založbe bila težja v Avstriji, kjer je bilo treba imeti koncesijo, medtem ko je v Nemčiji obstajala svoboda obrti. Poleg tega je v Avstriji vladala huda cenzura in zato je avstrijski knjižni trg prišel v primerjavi z ostalim nemško govorečim trgom v tako neugoden položaj, da nikoli več ni odpravil tega neravnotežja. Tudi pred anšlusom je bil nacistični pritisk na avstrijski knjižni trg močan, a leta 1938 so z neverjetno hitrostjo napredovali arijzacija, razlašanje judovskih podjetij in nacifikacija vseh vodstev podjetij. (Hall 1985a)

Založba *Adolf Luser Verlag* je vsekakor bila ideološko blizu nacizmu. To je razvidno pri vseh publikacijah te založbe, tudi pri mesečni reviji »Der getreue Eckart. Die Monatschrift der Ostmark«, ki si je intenzivno prizadevala za nemškonacionalno in nacistično mišljenje in za »južnovzhodno nemški prostor« (»südostdeutscher Raum«). Močen vpliv so v ozadju založbe imeli gavljaterji Globocnik, Klausner in Rainer. (Hall 1985b).

Kot izdajatelja in prevajalca sta navedena Dr. Franz Hille in Stanislaus Hafner. O Hilleju so informacije redke, vemo pa, da je tesno sodeloval z založbo *Adolf Luser* in tudi prevajal iz srbohrvaščine. Verjetno Hille ni znal slovensko, saj je samo omenjen s prevodi iz slovenščine in vedno v sodelovanju s Hafnerjem. Koroški Slovenec Stanislaus Hafner je bil takrat še mlad prevajalec, a v nadaljnjem življenju je bil dokaj renomiran slavist, jezikoslovec, literarni zgodovinar in univerzitetni profesor. Hille je napisal sklepno besedo, a ni nobenih podatkov o tem, kdo od teh dveh je dejansko prevedel katero novelo. Iz zasebne korespondence Prežihovega Voranca vemo, da je poznal Hafnerja kot prevajalca »Boja na požiralniku«. (Voranc 1940/1989: 315) Iz teh podatkov in indicev lahko sklepamo, da je zelo verjetno bil Hafner prevajalec »Slovenskih novel«, čeprav stoddotne gotovosti nikoli ne bo.

Pomembna tema je tudi jezik nationalsocializma. Znan judovski filolog Victor Klemperer, ki je preživel obdobje nacizma v Dresdnu, je za to skoval izraz *LTI – Lingua*

Tertii Imperii. Njegova izhodiščna teza je, da jezik močno vpliva na človeka, zlasti če ga podzavestno in nerefektirano uporablja. Nacisti so se tega dobro zavedali in so tako rekoč okužili nemški jezik v smislu nacistične propagande. Najbolj intenzivni mehanizmi *LTI* so manj očitni: večinoma so nacisti prevzeli nemške izraze iz predhitlerjeve nemščine in jim dali nov pomen. Včasih nazivem posameznih besed ni v besedi sami, temveč v neskrupulozni pogostosti uporabe ali v preinterpretiranem smislu. Značilnosti *LTI* so evfemizmi, superlativi, mehanizacija, sakralizacija, ponemčenje, staronemške jezikovne oblike, militarizacija in signalne besede. (Klemperer 1957/2007) Nekatere signalne besede so tako očitno kontaminirane v nemščini, da je njihova uporaba še danes zelo problematična ker reflektira nacistično ideologijo, npr. *völkisch*, *Volkskörper*, *Umvolkung*, *Überfremdung*, *Entjudung*, *arisch*, *Rassenschande*, *arteigen*, a tudi manj očitne besede kot *Blut*, *Boden*, *Heimat*, *Volk*, *Volks-*, *Scholle*, *Pimpf* itd. imajo nacistično zgodovino.

V okviru svoje diplomske naloge za študij prevajalstva v Gradcu sem pod mentorstvom profesorja Ericha Prunča analizirala prevod »Slovenskih novel« v nemščino in ta razprava je povzetek rezultatov te analize. Osredotočila sem se na besedila, a ne le na prevode same, temveč tudi na vsa parabesedila v zvezi s Slovenskimi novelami. Poleg izdajateljeve sklepne besede so to reklame in objave za »Slovenske novele« ter članek o slovenski literaturi ob izidu »Slovenskih novel« v časopisu »Der getreue Eckart«. Pri analizi sem se ozirala po določenih točkah in posebnostih, kot so izpustitve, dodatki, katerekoli spremembe v konotaciji, preinterpretiranje, oslabitve, ojačitve, poenoznačnosti. Konec koncev sem posvetila pozornost tudi zmeraj morebitni *Lingua Tertii Imperii*.

3 Analiza in rezultati

Na začetku je bilo vedno treba preveriti, s katerim izvornim besedilom je prevajalec delal, saj so novele ponavadi bile večkrat objavljenje in tiskane, večinoma najprej v neki reviji in šele pozneje v neki zbirki. Pričakovala bi bila, da je prevajalec uporabil verzijo, ki je izšla okoli leta 1940, a temu ni bilo tako. Presenetljivo je bilo, da je prevajalec v primeru, ko je imel na razpolago več variant, prevedel prvo verzijo iz literarne revije. V mnogih novelah je prišlo do včasih malenkostnih, včasih pa kar bistvenih črtanj in sprememb med različnimi objavami. Tako se je potem dalo preveriti, s katero objavo je prevajalec delal: npr. če kakšen stavek ali odstavek obstaja v prvi obliki in v nemškem prevodu, a ne več v poznejši objavi, se da sklepati, da je prevajalec uporabljal prvi izvod.

Pri analizi opažamo precej očitnih sprememb: načeloma prevajalec ne dodaja informacij, ne interpretira ali preinterpretira besedila v nacističnem smislu, kot bi to pričakovali. Nasprotno kažejo spremembe v drugo smer: prevajalec pogosto izpušča informacije, opise in prikaze. Načeloma je besedila krajšal in strnil. Sledijo primeri izvornih besedil in nemškega prevoda za najbolj zanimiva spoznanja.

Najpogosteje je prevajalec izpuščal opise narave ali duševnih stanj oziroma čustev. To niti ni presenetljivo, saj tudi sicer pri prevodih v antologijah lahko opažamo, da



opisi najlažje izpuščajo.¹ V primeru Meškove novele manjkajo podrobnosti o tem, kako glavni junak doživlja noč:

Tudi prejšnjo noč je spal zelo malo in slabo. V nekaki poldremavici, bolešni omotici je preživel noč. Telesno utrujen od vsednevne težavne hoje, duševno potrt in obupan, je bil potreben spanja, pa ni prišlo. V mučni toposti je ležal na slamnici [...]	Auch die vorige Nacht hatte er sehr wenig und schlecht geschlafen. [Izpust] Stumpf lag er auf seinem Strohsack. [...]
---	---

(Meško 1918: 40/ Hille 1940: 129)

Tudi v naslednjem primeru so izpuščene podrobnosti o naravi obenem, pa tudi mesto o zasluženem ženskem telesu – fenomen izbriša, o katerem bomo v naslednjih primerih še brali. To besedilno mesto torej lepo ponazarja istočasno dva motiva za črtanje.

[...], da je veselje človeku potrebnejše od kruha. Nad Zajamniki, ob robu temnega gozda, cvete vsako leto obsorej šipkov grm. Ko sem se mu približal, mi je bilo, kakor da sem zagledal v sanjah zasluţeno deviško telo. Spodaj so se razdelile megle in v smaragdno globino jezera so se potopile gore in solnce. Iz gozda je dišalo po smoli [...]	[...], daß Freude dem Menschen nötiger sei denn Brot. [Izpust] Der Wald duftete nach Harz, [...]
---	--

(Kozak 1937: 208/ Hille 1940: 156)

Ideološke spremembe in izpustitve so zelo zanimive, in sicer je v prevodu izpuščenih precej pasaž, besed ali besednih zvez v podobnih situacijah oz. na podobnih besedilnih mestih. Najprej je prevajalec iz besedila pogosto izbrisal ženske ali žensko telo, kot smo videli v prejšnjem primeru. Zgodi se tudi, da je spremenil agens, torej da aktivni osebi nista več moški in ženska, ampak samo moški:

Bilo je podoba, da se bosta z neprestanim delom vendarle izkopala .	Es sah aus, als ob er durch zähe Arbeit doch auf einen grünen Zweig kommen sollte.
---	--

(Voranc 1935: 325/ Hille1940: 212)

V danem primeru iz prevoda Vorančeve novele se zdi, kot da samo kmet dela, medtem ko je v originalu razvidno, da obadva, Dihur in Dihurka, težko garata.

Na drugih mestih ženske enostavno izginejo iz zgodbe, kot v naslednjem primeru iz novele »Bajtar Mihale«:

¹ Izpustitve so predvsem v prevodu Kozakove novele ogromne in številne, tako da bi ti primeri bili predolgi za to razpravo.



»Njivo je obdelal, kakor je mogel in znal; pomagala mu je Minca. V hramu je bilo repe, zelja in krompirja [...]	Den Acker bestellte er, so gut er konnte. Niemand half ihm dabei. Im Keller gab es wohl Rüben, Kraut und Erdäpfel, aber [...]
--	--

(Bevk 1938: 9/Hille 1940: 46)

Medtem ko mu v originalu pomaga sosed, njena pomoč v prevodu ni omenjena. Verjetno je prišlo do te spremembe zato, da bi imel bralec več sočutja do ubogega protagonista.

Iz istih motivov je prevajalec verjetno izbrisal žensko v naslednjem primeru Kozakove novele. Šaljive besede prihajajo v izvirnem besedilu od sosede, medtem ko je v nemškem prevodu očitno samo moškemu dovoljenje, da se norčuje iz protagonista.

»Veter je kakor Bog.« Nato je hitro oddrobil pod napušči proti priljubljeni mu krčmi. »Zdaj si slišal,« se je smejala šaljiva soseda, »Bog in veter, kaj mu mar hruška. [...]	»Der Wind ist wie Gott.« Dann kehrte er wiederum eilig in sein geliebtes Gasthaus zurück. »Nun wissen wir Bescheid«, sagte scherzend der Nachbar. »Gott ist wie der Wind! Was schiert ihn da der Birnbaum. [...]«
---	--

(Kozak 1937: 204/ Hille 1940: 147)

Pogosto se spreminja konotacija ali vsebina na mestih besedila, kjer nastopajo ženske. Predvsem v prevodu Bevkove novele »Bajtar Mihale« je to pogosteje opaziti. Protagonist Mihale je dejanski antijunak – nesamostojen, neumen in slaboten alkoholik – zato lahko domnevamo, da so ženske v prevodu prikazane bolj pasivne, klečeplazne in bolj šibke, samo zato, da ne mečejo slabe luči nanj. Takšen antijunak verjetno ni ustrezal idealu moškega, ki so ga imeli nacisti in/ali prevajalec. To je lepo videti tudi v naslednjem primeru: medtem ko v izvirnem besedilu žena priganja svojega moža in mu ukazuje, se zakonca v nemškem prevodu lepo dogovarjata in posvetujeta.

Kadar koli se je po takih streznjenjih vrnil domov, ni stopil v bajto. Iz sramovanja se ni upal pred ženo, izogibal se je tudi vaščanov. Vzel je kako orodje, ki se je valjalo pred bajto, in nemudoma, brez ženinega priganjanja ali ukaza kakor ponavadi, odšel na delo.	Immer wenn er nach so einer Ernüchterung nach Hause kam, wagte er sich nicht in die Keusche. Er schämte sich, vor seine Frau zu treten. Auch den Dorfbewohnern wich er aus. Er griff nach einem Werkzeug, das bei der Hütte lag und machte sich ohne zu zögern, ohne sich wie sonst mit der Frau zu besprechen, an die Arbeit.
--	---

(Bevk 1938: 6 / Hille1940: 41)

Včasih se izpušča podrobnosti o telesnosti. Kot smo že v prejšnjih primerih videli, gre pogosto za žensko telo oz. za dele telesa, tudi če na danem mestu sploh nima seksualne konotacije. Razlaga bi lahko bila bigotni moralni pojem nacizma: čeprav sta telesnost in naravnost bila propagirana ideala, so v bistvu bili ideali dokaj konzervativni. Naslednji primer lepo ponazarja, da so »prsi« bile večkrat izbrisane:



Bolnica je široko razprla oči. Od silnega zavzetta ji je zastala sapa, da so ji prsi kot mrtve mirovale pod odejo . Kaj je rekel? Moj Bog, kaj le govori? [...] Napela je vse moči, v prsih ji je zagrgalo , znova je pognala sapo.	Die Kranke riß weit die Augen auf. Ihr Atem stockte vor heftiger Erregung. [Izpust] Was sagt er? Mein Gott, was redet er da zusammen! [...] Sie nahm alle Kräfte zusammen [Izpust] und stieß mit heiserer Stimme hervor:
---	--

(Bevk 1938: 11/ Hille 1940: 48)

Tudi mesta, ki ubesedujejo negativne slike, bodisi fizične bodisi psihične, je prevajalec črtal. V danem primeru pri opisu trupla v »Boju na požiralniku« manjkajo neprijetne podrobnosti:

Najprej so očeta naparali, kakor so videli pri materi. Z veliko muko sta Neč in Pungra spravila za hlače očetovo kilo, ki jo je Dihur v smrtnem boju razgrebel, da so uhajala čreva iz nje in se je razširjal neznosni smrad po sobi .	Zuerst bahrten sie den Vater auf, wie sie es bei der Mutter gesehen hatten. Mit schwerer Mühe brachten ihn Neč und Pungra in die Hose hinein, denn im Todeskampfe waren seine Eingeweide aufgequollen. [Izpust]
---	--

(Voranc 1935: 341/ Hille 1940: 245)

Mladi glavni junak Cankarjeve kratke zgodbe je precej depresiven in trpi v strogi nemško govoreči šoli. Tukaj gre torej za psihično negativnost. V odstavku, ko mu pridejo misli na samomor, je konotacija oslABLJENA, ker v nemškem prevodu manjka to pomembno »nikoli več«.

Povrnili so se večeri, ko sem zaspal z objokanimi očmi; povrnila so se jutra, ko sem se vzdramil in nisem odprl oči, da bi ne videl dneva, da bi ga nikoli več ne videl .	Mir fielen die Abende wieder ein, an denen ich unter Tränen eingeschlafen war, die Morgenstunden, an denen ich die Augen nicht öffnen wollte, um nicht den Tag zu sehen, um ihn ja nicht wiederzusehen .
--	---

(Cankar 1935: 241/Hille 1940: 9)

Ena od značilnosti nemškega prevoda »Slovenskih novel« je precej pogosto črtanje krščanskih ali biblijskih podob in metafor. Dejstvo črtanja krščanskih vsebin nas ne preseneča preveč, saj so se nacisti odločno zoperstavljali cerkvi:

Tedaj se je hipoma dvignil na ovinku iz gozda steber sivega dima in v motnih obrisih kipel kvišku, miren in resen, kakor v davnih dneh pred Izraelci v puščavi .	Da erhob sich plötzlich aus einem Waldwinkel eine Rauchsäule, die in trüben Umrisen in die Höhe quoll, ruhig und ernst. [Izpust]
---	---

(Finžgar 1914: 43/Hille 1940: 19)



V tem primeru je prevajalec izbrisal Mater božjo in jo je nadomestil z navadnim nemškim izrazom:

Naj le še pride, ako potrebuje; v sili rad pomaga. Mihale se je čudil. Ta, ki bi še Materi božji ne ponudil skorjice kruha?	Er sollte nur kommen, wenn er etwas brauche. In der Not helfe er gerne aus. Mihale wunderte sich: ausgerechnet dieser Geizhals?
--	--

(Bevk 1938: 10/Hille 1940: 47)

Pri prevodu Cankarjeve in Finžgarjeve novele (pravzaprav se da govoriti o kratkih zgodbah, ker sta ti dve besedili bistveno krajši od drugih novel) ni opaziti toliko izpustov ali zgostitev besedil kot pri drugih. Čim daljše je bilo izvirno besedilo, tem pogosteje je prevajalec izpuščal ali racionaliziral. V prevodu Kozakove novele npr. manjkajo cele pasaje in odstavki. V prevodu Bevkove novele je največ sprememb pri opisu žensk in ženskosti, v prevodu Prežihove novele pride najpogosteje do spremembe agensa ali perspektive.

V glavnem lahko rečemo, da je nemški prevod jezikovno odličen in da lepo ponesema posebnosti izvirnih besedil – starejše izrazje, tu pa tam regionalne posebnosti, strokovno besedišče iz npr. lovskega jezika itd.

Pri splošni oceni velja še omeniti, da v prevajalski strategiji manjkata enovitost in doslednost. Prevajalec pri vseh zgoraj omenjenih besedilnih mestih ni ravnal enako. Zdaj je izpustil neko biblijsko prisposodbo, zdaj spet ne. Pri eni noveli je sintakso načeloma krajšal in zgostil besedilo, pri drugi pa ne. Brez razvidnih razlogov je na enem mestu izbrisal žensko telo iz besedila, na drugem mestu pa ne. Isto velja tudi pri prevajanju lastnih imen: na nekaterih mestih jih prevaja ali jim daje nemško obliko, na drugih pa jih pusti neprevedene.

Jezik nacizma v prevodih novel ni pogost. Pravzaprav bi se lahko reklo, da prevajalec ni izkoristil priložnosti, ki so jih novele nudile. V opisovanju kmečkega življenja pri Vorancu, Bevku in Kozaku je veliko možnosti, da bi dal besedišču nacističen prizvok (če mislimo na gesla kot so *Blut, Boden, Pflug, Heimat, Scholle* itd.), pa jih prevajalec ni izkoristil. Še bolj očitno je to pri »Bohinjskem pastoralu«, ko v daljši pasaji piše: »Herojska krasotica á la Leni Riefenstahl se dvigne preko previsa [...]« (Kozak 1937: 206) Brez razvidnih razlogov je prevajalec izpustil celo pasajo. Še en primer zamujene priložnosti nacistične ideologizacije je Meškova novela »Starca Matije pravica«, ko se avtor večkrat naša nad Judi, ker so zavrgli Jezusa. Tega mesta prevajalec sicer ni brisal, a ga je nevtralno prevedel. Tudi reklame in ostali parateksti niso zelo nacistično kontaminirani.

Nasprotno pa je sklepna beseda izdajatelja prav tipičen primer za *LTI*: v besedilu kar mrgoli nacističnih signalnih izrazov kot *völkisch*, *Überfremdung* in podobno. Zelo mogoče je, da je bila sklepna beseda mišljena kot ideološki okvir oz. kot figov list, za katerim bi se skrivale »Slovenske novele«.

Ob zaključku lahko odgovorimo na izhodiščno vprašanje z ugotovitvijo, da je pri prevodu »Slovenskih novel« ter motivih šlo tako za subverzivno kot tudi za asimilativno dejanje. Subverzivnost se na vsak način izraža v izboru avtorjev ter v tem, kar *ni* bilo



prevedeno. A brez dvoma lahko govorimo tudi o prilagoditvi nacistični ideologiji, če upoštevamo črtanje »neprimernih« pasaja, sodelovanje z založbo *Adolf Luser* ter nemško narodno interpretacijo novel v sklepnih besedi. Tudi tematični izbor novel (ljubezen do domovine, narave itd.) je bil prilagojen danemu nacističnemu okusu.

VIRI IN LITERATURA

- France BEVK, 1938: »Bajtar Mihale«. Bevk, France *Bajtar Mihale in drugi spisi*, Gorizia: Unione editoriale Goriziana (Biblioteka za pouk in zabavo; 22). 3–51
- Ivan CANKAR, 1935: »Desetica«. Cankar, Ivan *Moja Njiva. Črtice. Zbrani spisi. Osemnajsti zvezek*. Ljubljana: Nova založba. 239–245
- Franc Saleški FINŽGAR, 1914: »Nad petelina«. *Lovec. List za lov in ribarstvo. Leto V. Štev. 4, 15. April 1914* Ljubljana: Lovska zveza Slovenije. 42–45 in 61–65
- Franz HILLE, (ed.), 1940: *Slowenische Novellen. Anthologie*. Aus dem Slowenischen von Dr. Franz Hille und Stanislaus Hafner. Wien/Leipzig: Adolf Luser Verlag (Reihe Jugoslawische Novellen, Band 1)
- Juš KOZAK, 1937: »Bohinski pastoral«. *Ljubljanski zvon, letnik LVI*, Ljubljana: Založba Tiskovne zadruge. 203–223
- Franc Ksaver MEŠKO, 1918: »Starca Matije pravica«. Meško, Ksaver *Slike*. Ljubljana: Slovenska matica, 23–48
- Prežihov VORANC, 1935: »Boj na požiralniku«. *Sodobnost, Letnik III 1935*. Ljubljana: Slovenska književna zadruga R.Z.Z.O.Z. 316–342

- Karin ALMASY, 2009: *Subversion oder Assimilation? – Die Anthologie »Slowenische Novellen« (1940) und ihre soziokulturelle Einbettung*. Graz: Diplomarbeit ITAT
- Murray G. HALL, 1985a: *Österreichische Verlagsgeschichte 1918–1938, Band I, Geschichte des österreichischen Verlagswesens*. Wien/Köln/Graz: Böhlau (Literatur und Leben; N.F., Bd. 28)
- Murray G. HALL, 1985b: *Österreichische Verlagsgeschichte 1918–1938, Band II, Belletristische Verlage der Ersten Republik*. Wien/Köln/Graz: Böhlau (Literatur und Leben; N.F., Bd. 28)
- Victor KLEMPERER, 1957/2007: *LTI – Notizbuch eines Philologen*. Leipzig: Verlag Philipp Reclam jun. GmbH & Co
- Prežihov VORANC, 1940/1989: »Pismo, dne 21.7.40«. Voranc, Prežihov *Zbrano delo, Enajsta knjiga. Pisma I*. Ljubljana: Državna založba Slovenije

ZUSAMMENFASSUNG

Die Anthologie »Slowenische Novellen« erschien 1940 in der Reihe »Jugoslawische Novellen« beim *Adolf Luser Verlag* in Wien. Sowohl die Art und Weise, das Wieso der Übersetzungen und die soziokulturellen, geschichtlichen sowie politischen Hintergründe ihres Zustandekommens sind ein interessanter Untersuchungsgegenstand.

Die Sammlung beinhaltet sechs Novellen von namhaften slowenischen Schriftstellern in deutscher Übersetzung von Dr. Franz Hille und Stanislaus Hafner: Ivan Cankar mit »Desetica« (»Das Sechserl«), Fran Finžgar mit »Na petelina« (»Die Jagd auf den Auerhahn«), France Bevk mit »Bajtar Mihale« (»Der Keuschler Mihale«), Franc Ksaver Meško mit »Starca Matije



pravica« (»Das Recht des alten Matthias«), Juš Kozak mit »Bohinjski pastoral« (»Woheiner Pastorale«) und Prežihov Voranc mit »Boj na požiralniku« (Der Kampf um den Sumpffacker«). Die Autorin des Artikels hat im Rahmen ihrer Diplomarbeit am ITAT Graz die Übersetzungen sowie Paratexte einer Analyse unterzogen und dabei besonderes Augenmerk auf die verwendete *Lingua Tertii Imperii* gelegt.

Zum anderen werden aber auch die soziokulturellen Hintergründe beleuchtet: Die politische Situation in Österreich und im slowenischen Raum, die verlagspolitische Situation im angeschlossenen Österreich, der *Adolf Luser Verlag* mit seinem Nahverhältnis zum Nationalsozialismus sowie die Übersetzer. Wie kam es überhaupt dazu, dass ein nationalsozialistischer Verlag im Jahr 1940 slowenische Novellen übersetzen ließ? Handelte es sich dabei um Subversion oder Assimilation? Wollte der Verlag die slowenischen Schriftsteller im Sinne der *Blut & Boden*-Ideologie vereinnahmen oder war es ein subversiver Akt des Übersetzers, dem Verlag die genannten, politisch anders orientierten Schriftsteller unterzujubeln?

Es wurde zu beleuchten versucht, was für eine Rolle Herausgeber und Übersetzer Franz Hille und Stanislaus Hafner gespielt haben, wer denn nun wirklich von den beiden übersetzt hat und auch mit welchen Ausgangstexten gearbeitet wurde.

Die Übersetzungsanalyse zeigt, dass es zu wesentlichen Änderungen gekommen ist; allerdings immer nur zu Streichungen und Straffungen, eigentlich nie, wie man es vor dem Hintergrund des Verlages erwarten hätte können, zu ideologischen Hinzufügungen, Erklärungen oder Umdeutungen. Während manche eher ästhetische Gründe gehabt haben und mit dem persönlichen Geschmack des Übersetzers zu erklären sind, gibt es auch eindeutig ideologisch motivierte Kürzungen: Beschreibungen von Weiblichkeit, des weiblichen Körpers, fielen den bigotten Moralvorstellungen der NS-Ideologie zum Opfer, ebenso auch Körperlichkeiten, Beschreibungen von physischen und psychischen Negativbildern. Außerdem wurden christliche Inhalte und Verweise auf die Bibel oft ausgelassen. Diesen besagten Inhalten sollte wohl in der Vorstellungswelt des Nationalsozialismus kein Platz zugestanden werden. Interessant ist im Kontext der *LTI* nicht nur die Frage, was und wie, sondern manchmal eben, was *nicht* übersetzt wurde. Es konnte ein gewisser Grad an Subversivität durch den Übersetzer festgestellt werden, ebenso aber auch Anpassung an die herrschende Ideologie durch die Zusammenarbeit mit dem Verlag und an den herrschenden Geschmack in der Auswahl der Novellen.